

Mateja Kumer

Je arhitektka, doma v Šoštanju. Že med študijem jo je zanimanje za arhitekturo vodilo v vsebine stavbne dediščine in prenove. Leta 2015 je ob Dnevih kulturne in evropske dediščine, ki potekajo pod okriljem Ministrstva za kulturo, prvič v zgodovini širši javnosti odprla in pokazala notranjost dvorca Gutenbuchel. Od takrat v svojem prostem času skrbi za dvorec in s svojim znanjem opozarja na dediščinske zgodbe Šoštanja.

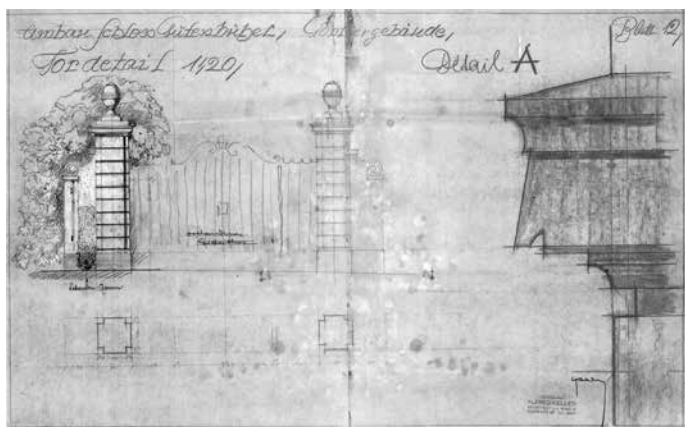
Leta 2020 ji je Ministrstvo za kulturoodelilo status samozaposlene v kulturi za poklicni področji arhitektura in interpret kulturne dediščine. Istega leta je postala tudi doktorandka na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani. Svoje znanstvenoraziskovalno delo opravlja v raziskovanju revitalizacijskega modela stavbne dediščine vil in dvorcev, ki so v lasti Republike Slovenije.

Delo v lokalnem okolju posveča ozaveščanju ljudi o njihovi zgodovini, dediščini in pripadni identiteti. Kritično ocenjuje odnos družbe do zapuščine prednikov, zato nenehno skuša prenašati in predstavljati refleksije strokovnih zanj in izkušenj, ki si jih je pridobila z delom ter spoznanjem, da sta poznavanje in spoštovanje lastne kulturne identitete slehernika nujna za razvoj sodobnosti in napredka družbe.

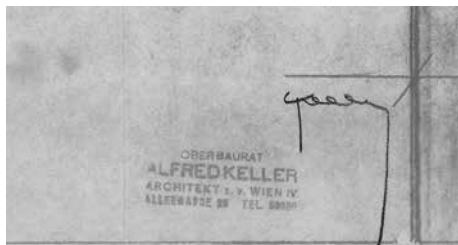
ALFRED KELLER - PRIDIH SODOBNOSTI DVORCA GUTENBUHEL

Šoštanj kljub že zapisani in bogati zgodovini vedno znova odkriva še nikoli povedane zgodbe. Ena takšnih je tudi zgodba dvorca Gutenbuchel,

katerega zgodovina in arhitekturni razvoj sta bila doslej skopo raziskana. Iz zgodovinskih zapisov in starih upodobitev dvorca je znanih le nekaj dejstev o arhitekturnem razvoju stavbe, nikoli pa se jim nismo približali tako konkretno kot v zadnjem letu, ko se je po naključju našlo nekaj načrtov dvorca, ki jih danes hrani domoznanski oddelek Knjižnice Velenje. Podpis in žig na načrtu vhodnega portala v območje dvorca »Alfred Keller« nam končno odgovorita na temeljno vprašanje, kdo je bil arhitekt preureditve Woschnaggovega domovanja.

Načrt in risba prenove vhoda na posest Gutenbuchel, avtorja Alfreda Kellerja. Načrt hrani Knjižnica Velenje.

Kellerjev žig, detajl.

Že sam sprehod skozi park dvorca in arhitekturni značaj stavbe, ki ga začutimo ob pogledu nanj, nam pripovedujeta, da

v celotnem kompleksu ni naključij. Vsi arhitekturni elementi in izstopajoči detajli so izjemno premišljeni in umeščeni na svoje mesto. Da je tako, so potrebni znanje, občutek za prostor in tisto nekaj več – kreativna miselna praksa.

Arhitekt Keller je s svojim razmišljanjem in preureditvijo dvorca pustil zadnji in velik arhitekturni pečat, ki ga lahko občudujemo še danes. Čeprav je bilo kasneje, v času, ko je imela dvorec v lasti Psihiatrična bolnišnica Vojnik, urejenih nekaj intervencij za njihove potrebe, se je Kellerjev arhitekturni in oblikovalski prispevek v večini ohranil.

Znano je, da se je družina Woschnagg zanimala za nakup dvorca že leta 1921, vendar ju je pri nakupu takrat prehitel Josip Plemelj, ki je imel dvorec v lasti le tri leta. Ob velikem zanimanju in rednih pogajanjih pa sta Marianna in Franz Woschnagg 4. septembra 1925 vendarle uspela in za 1,25 milijona dinarjev (ali 5,5, milijona kron) odkupila dvorec od Josipa Plemlja.¹

Lastnika sta se temeljito lotila prenove dvorca in ga preoblikovala v podobo, ki jo poznamo še danes. K delu arhitekturne prenove sta povabila znanega dunajskega arhitekta Alfreda Kellerja, ki je v tistem času največ ustvarjal v Kvarnerju in Dalmaciji. Na poti med Dunajem in jadransko obalo se je ustavil tudi v Šoštanju, kjer je njegovo delo pustilo izjemen pečat.

Da bi lažje razumeli delo in pravilno prebrali arhitektov prispevek k dvorcu, je potrebno spoznati njegovo življenje, opus del in čas, v katerem je ustvarjal.

Prispevek v nadaljevanju predstavi pomembna Kellerjeva dela, ki nam pričajo o njegovi veličini, hkrati pa ponudijo raziskovalna dejstva, ki arhitekta postavijo v prostor in čas, v katerem razvija svojo slogovno vrednost, ki je pomembno vplivala tudi na podobo dvorca Gutenbuchel.

¹ Aplinc, Miran: Vošnjaki industrialci iz Šoštanja, Šoštanj 2005, str. 111

ZAČETKI USTVARJANJA ARHITEKTA ALFREDA KELLERJA

Avstrijski arhitekt, slikar in grafik se je rodil 17. junija 1875 v Gradcu,² očetu zlatarju in posestniku Josefu Kellerju ter materi Aloisiani – Louise Keller (rojeni Diviak).³ Po končani deželni gimnaziji v Gradcu se je leta 1893 vpisal na graško tehnično univerzo in študij krajinske risbe na Akademiji za likovno umetnost. Študij je zaključil leta 1898, diplomiral pa leta 1899. Med študijem se je (leta 1898) še kot mlad študent odpravil na potovanje v Indijo. Številna, tudi kasnejša potovanja so razvila Kellerjevo sposobnost prepoznavanja prostorskih regionalnih značilnosti, ki jih je odlično uporabil pri svojih arhitekturnih projektih. Opus njegovih del sega vse od Avstrije, Hrvaške, Slovenije, Črne gore, Španije, Češke, Rusije in preko Atlantskega oceana do Kanade in Združenih držav Amerike.⁴

Prvo zaposlitev po diplomi je opravljal kot gradbeni pomočnik pripravnik na dunajski cesarski in kraljevi direkciji za gradnjo.⁵ S preselitvijo na Dunaj se mu je ponudila možnost zaposlitve na Ministrstvu za javna dela,⁶ kjer je opravljal do leta 1908 delo inženirja, nato pa se je odločil za samostojno arhitekturno pot.

Poleg enoletnega ustvarjanja in bivanja v Ameriki je v tistem času večinoma ustvarjal na Dunaju. Leta 1918 si je pridobil častni naziv gradbenega svétnika.⁷

² Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: [https://de.wikipedia.org/wiki/Alfred_Keller_\(Architekt\)#Leben](https://de.wikipedia.org/wiki/Alfred_Keller_(Architekt)#Leben)

³ Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.archinform.net/arch/13545.htm>

⁴ Kranjčević, Jasenka: Arhitektonski opus Alfreda Kellera na Kvarneru, *Prostor, Znanstveni časopis za arhitekturo i urbanizam*, Sveučilište u Zagrebu, arhitektonski fakultet, 2013, str. 162.

⁵ »k.k. Dikasterial-Gebäudedirektion Wien«.

⁶ »k.k. Ministerium für öffentliche Arbeiten«.

⁷ »Baurat«.

*Avtoportret –
Alfred Keller;
1936*

*Prikaz notranje
ureditve pisar-
ne na naslovu
Berggasse 41 na
Dunaju. Naročnik
dela je bil takratni
vodja policije
Camillo Windt.
Zgodnje delo
arhitekta Alfreda
Kellerja, ki ga je
ustvaril v gvaš
tehniko leta 1904;
18 x 18 cm.*

NASTANEK HAGENBUNDA IN KELLERJEVA VLOGA V NJEM

V srednjeevropskem likovnem prostoru so bila v 19. stoletju umetniška združenja pomemben dejavnik. Bila so presek nekega obdobja, hkrati pa so narekovala moderne smeri na vseh področjih ustvarjanja. Ko se je likovna umetnost polagoma oddaljevala od primata – cerkve, so se združenja izkazala za enega vidnejših dejavnikov formiranja, nato pa organiziranja in širjenja vse bolj na meščanstvo vezanih likovnih vsebin. Takšna društva so med drugimi združevala za širšo likovno in vizualno umetnost zainteresirane člane in zanje navduševala potencialne nove, uvajala so razstave sodobne umetnosti kot hkratno obliko trženja umetnosti in meščanskega razvedrila. Pomen društev ni imel vpliva le na umetniška področja, temveč je postopoma vplival na meščanstvo, družbo in posledično tudi na politiko.

Hagenbund je bilo združenje skupine avstrijskih umetnikov, ki je nastalo leta 1899 na Dunaju. V njem so delovali vizualni umetniki, arhitekti in ostali intelektualci različnih področij likovne umetnosti. Ime skupine je nastalo iz imena Herr Hagen,⁸ po imenu lastnika gostilne na Dunaju, ki so jo obiskovali takratni umetniki. Hagenbund je združeval s svojimi predstavitvami in razstavami svetovno znana in velika imena umetnosti, kot so Oskar Kokoschka, Edgar Degas, Gerhart Frankl, Adolf Loos, Henri Matisse, Edvard Munch, Emil Nolde, Max Pechstein, Pablo Picasso, Auguste Renoir, Auguste Rodin idr.⁹

Pred 1. svetovno vojno je Hagenbund deloval predvsem v senci takrat priljubljene in uspešne secesije. Kasneje, po vojni, je gibanje prevladovalo v smeri ločevanja estetike od secesije in ekspresionizma. Alfred Keller je predsedoval dunajskemu združenju Hagenbund v letih med 1912 in

⁸ Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://en.wikipedia.org/wiki/Hagenbund>

⁹ Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Hagenbund>

1917.¹⁰ Njegova vloga v Hagenbudu je pustila pečat tudi v njegovem slikarskem in arhitekturnem ustvarjanju. V Kellerjevi arhitekturi se vpliv odraža v oblikovanju volumnov in sodobnem oblikovanju fasad. Vpliv sodobne umetnosti in kulturnih značilnosti krajev, v katerih je ustvarjal, je znal razumeti in jih spretno prikazati v svojem arhitekturnem ustvarjanju.

KELLERJEVO USTVARJANJE PRED PRVO SVETOVNO VOJNO – KVARNERSKI OPUS

Na osnovi že opisanih potovanj se je Kellerjeva ustvarjalnost najbolj izrazila na Hrvaškem, kjer je s krajšimi prekinitvami deloval v letih med 1910 in 1936. Pred 1. svetovno vojno je ustvaril t. i. Kvarnerski opus.¹¹ Večinoma gre za arhitekturne projekte prenov in novogradenj hotelskih kompleksov, sanatorijev, prestižnih vil in objektov za namestne turizma. Območje Kvarnerja je takrat sodilo v Avstro-Ogrsko cesarstvo.

Konec 19. in v začetku 20. stoletja je bil turizem v Srednji Evropi že zelo razvit. Z vzpostavitvijo železniške proge Trst–Dunaj (leta 1857) in Reka–Budimpešta (leta 1873) se je pričel turizem širiti tudi na jugovzhodno teritorialno območje.¹² Obala Jadrana oziroma Kvarnerja je bila s tem Srednji Evropi lažje dostopna. Posledično dobri prometni mreži so se pričeli odkrivati privlačni obalni prostori, ki so nudili ugodno podnebje za razvoj posebnih medicinskih vej. Prihod turističnega kapitala pa je nudil razcvet klimatskih zdravilišč, turističnih objektov, pristanišč in drugih družbenih elementov v

¹⁰ Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://deu.archinform.net/arch/13545.htm>

¹¹ Kranjčević, Jasenka: "Arhitektonski opus Alfreda Kellera na Kvarneru," *Prostor, Znanstveni časopis za arhitekturo i urbanizam, Sveučilište u Zagrebu, arhitektonski fakultet*, 2013, str. 163

¹² Kranjčević, Jasenka: "Arhitektonski opus Alfreda Kellera na Kvarneru," *Prostor, Znanstveni časopis za arhitekturo i urbanizam, Sveučilište u Zagrebu, arhitektonski fakultet*, 2013, str. 160

prostoru. Vzhodna jadranska obala postane eno samo gradbišče. Sledila sta pospešen razvoj in mreženje med različnimi poklici in dejavnostmi. Za gradnjo hotelov in ureditev zdraviliških kompleksov ni bilo lokalnih strokovnjakov, zato so reprezentativne zgradbe za turistične namene oblikovali tujci.

Kellerjev opus v Kvarnerju vključuje otoka Lošinj, Susak in Opatijo. Večino njegovih del je povezanih s potrebami turizma. Kljub temu da je Keller ustvarjal v dobi hitrega spreminjanja arhitekturnih slogov, je v svojih projektih ohranil tradicijo in sodobnost ter projekte smiselno umestil v arhitekturno krajino, ne da bi pri tem izbrisal identitetni značaj prostora. Pri tem je upošteval vse lokalne značilnosti, prostorske reliefe in materiale.

Naslovnica monografije Kellerjevih del, ki je izšla v okviru razstave leta 2013. Publikacijo je izdal Inštitut za turizem¹³.

Specifičnost zdraviliškega stavbarstva v Kvarnerju je ta, da so objekti nanizani v ozkem obalnem pasu. Stavbe so premišljeno in namensko grajene ter določene z naravo terena. Pri tem je upoštevana bližina morja, sončna lega, zavetrje in zračni tokovi. Kellerjevi arhitekturni projekti so odprti

¹³ »Inštitut za turizam – Lošinjski muzej«.

soncu, kar je prav nasprotno od obstoječe takratne arhitekture v mestnih jedrih, ki je bila precej strnjena in v iskanju sence.

Keller je zaradi širine znanja in opazovanja prostora spretno urejal in načrtoval tudi parkovne površine, ki so pripadale zdraviliškim stavbam. Pozornost je namenil urejanju krajine in uporabi senčnih pergol, verand, ki so v vročih dneh zagotavljale prijetno bivanje na prostem.

19. maja 2015 je bila v razstavišču Modolor v Zagrebu na ogled pregledna razstava Kellerjevih del, ki jo je pripravila arhitektka doc. dr. sc. Jasenka Kranjčević. V sklopu razstave je izšla tudi obširna publikacija, v kateri je predstavljenih skoraj 30 del, ki jih je Keller ustvaril na Hrvaškem pred 1. svetovno vojno. Glavina teh del je realiziranih ob kvarnerski obali, izjema je le projekt ureditve fasade zagrebske NAME oziroma nakupovalnega središča Kastner & Öhler.

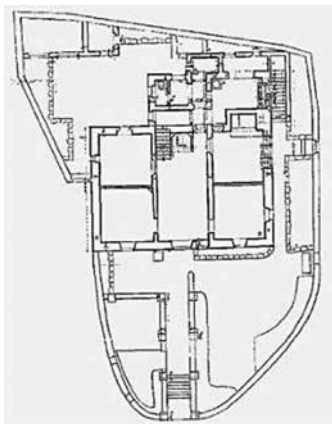

*Kellerjeva
ureditev
fasadnega ovoja
trgovskega centra –
NAMA v
Zagrebu, 1928.*

Od celotnega Kellerjevega opusa na hrvaški obali si zaslužijo posebno pozornost projekti hotelov, vil in zdravilišč, ki so nastali pred 1. svetovno vojno.

VILA DR. GRAFFA

Eden prvih Kellerjevih projektov na otoku Lošinju je bila rekonstrukcija vile dr. Graffa ob cerkvi sv. Antona v Velem Lošinju. V obstoječem pritličju ja nadgradil mansardo in dve nadstropji, na katerih je smiselno postavil ložo in teraso, ki sta odstopali od tradicionalnega oblikovanja. Ker takratne oblasti na tej majhni parceli niso dovolile postaviti razkošnega vrta, se je Keller odločil in ob glavnem vhodu v hišo zasnoval vrt in pergolo ter s tem ustvaril prijeten klimatski in senčeni prostor.¹⁴ Danes se v objektu nahaja mladinski hotel z imenom Vila Franz.

Tloris in pogled na vilo dr. Graffa, 1910.

VILA GEUTEBRÜCK

Vila Geutebrück ali penzion Matilda, kot stavbo imenujejo danes, stoji v isti ulici kot vila dr. Graffa. Tudi ta objekt je bil oblikovan s preprosto fasado. Pri prenovi stavbe je Keller dodal balkon in plitve pilastre, ki so obdelani z gladkim ometom. Na dvorišču je zasnoval pritlično stavbo, na fasadi

¹⁴ Kranjčević, Jasenka: "Arhitektonski opus Alfreda Kellera na Kvarneru," *Prostor, Znanstveni časopis za arhitekturo i urbanizam, Sveučilište u Zagrebu, arhitektonski fakultet*, 2013, str. 162.

te stavbe pa je nanizal secesijske elemente.¹⁵

*Vila Geutebrück
– penzion Matilda
po Kellerjevi
prenovi, 1910.*

PRISTANIŠKA UPRAVNA STAVBA

Zgradba pristaniške uprave stoji na zelo strmem terenu na Velem Lošinju. Zaradi konfiguracije terena je Keller v spodnjem delu uredil upravni del, v zgornjem pa razgledno ploščad, ki se povezuje s promenado oziroma s sprehajališčem.

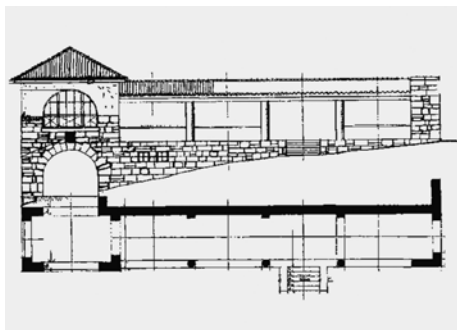

*Stavba pristaniške
uprave s pogledom na jugozahodno fasado in prikazom strmega terena, 1910.*

¹⁵ Kranjčević, Jasenka: "Arhitektonski opus Alfreda Kellera na Kvarneru," *Prostor*, Znanstveni časopis za arhitekturo i urbanizam, Sveučilište u Zagrebu, arhitektonski fakultet, 2013, str. 163.

GALERIJA – VERANDA WANDENHALLE

Element verande je pogost in značilen tudi v drugih zdraviliščih v osrednji Evropi. Imel je funkcijo počitka, zabave in razvedrila.

Prikaz tlorisa in pogleda verande Wandenhalle, 1910.

Pogled na odprt prostor verande in stolp, ki se odpira in nudi poglede na morje, 1910.

Keller je z izjemnim občutkom in odličnim prepoznavanjem lokalnih značilnostih oblikoval verando Wandenhalle. Lokacija in volumen ustvarjenega prostora tvorita logično zaporedje vzpenjanja strmega zaliva od morja vse do razgledišča. Zaradi izjemne lokacije je Keller izkoristil rt in na njem uredil zastekljen stolp, ki ima razgled v tri smeri in nudi čudovite poglede na morje. Poleg razgleda služi galerija tudi za počitek in zavetje pred hladnim severnim vetrom. Spodnji del galerije omogoča prehod na promenado. Keller je pri tem projektu tudi spretno združil identitetne značilnosti in avtohtoni kamen vključil s spodnji del objekta, zgornji del

fasade pa zaključil z ometom. Pred verando je umestil park z agavami.

HOTEL ALHAMBRA

V lošinjskem zalivu Čikat najdemo biser Kellerjevih arhitekturnimi projektov, ki jih je oblikoval v Kvarnerju. Hotel je še danes ponos Čikata in je eden najboljše ohranjenih Kellerjevih stvaritev. V njem je združeno vse stavbarsko znanje arhitekta. To znanje je smiselno vključil v prepoznavno lokalno identiteto. Projekt za razkošen hotel Alhambra je Keller ustvaril v letih med 1911 in 1913 po naročilu baronice Gabriele Kersner (rojene Gregory), ki je želela imeti neoviran dostop do hotela z morske strani. Tako je Keller zasnoval glavni vhod v hotel z zadnje, severne strani. Stavba hotela je umeščena v predel tik ob morju in je zaščitena pred vetrovi.

Načrt tlorisa hotela Alhambra v obliki črke U in zunanja podoba hotela, 1911–1913.

Notranjost je razdeli na manjše dele; v osrednji del je umestil stolp, ki ponuja čudovit razgled na zaliv in krajino.

Da bi arhitekt ugodil želji naročnice, je vse sobe orientiral s pogledom proti morju. To mu je uspelo z oblikovanim tlorisom hodnika v obliki črke U, usmerjene proti severu. Ker je bil hotel odprt tudi v zimskem času, je imel centralno ogrevanje, električno razsvetljavo in ogrevano morsko vodo.

Keller je pri oblikovanju zunanje podobe hotela skušal ohraniti sredozemski videz. Z dodajanjem volumna in strešin pa je ustvaril moderno podobo po vzoru španskega oblikovanja palač. Fasado je oblikoval dokaj enostavno in je skoraj brez okrasja. Njeno razgibanost je poudaril z različnimi okenskimi odprtini, balkoni in ložami.

Enako pozornost kot samemu objektu je Keller namenil oblikovanju vrta, v katerega je umestil dva bazena, vrt pa oblikoval s sredozemskim rastlinjem.

Hotel Alhambra je bil od samega začetka kraj prefinjenega luksuza, svojevrsten salon in prostor druženja tedanje intelektualne in kulturne elite. V tem obdobju so v hotelu bivali številni svetovni filozofi, glasbeniki in politiki.

*Podoba hotela
Alhambra danes
in logotip restavracije z imenom
Alfred Keller.*

ALFRED KELLER

Pred leti so hotel Alhambra prenovili in mu dodali sodoben prizidek. Danes je stavba ponos in najprestižnejši hotel Lošinja. V njem deluje vrhunska restavracija z imenom Alfred Keller.

Podrobneje predstavljena Kellerjeva dela so bila ustvarjena med letoma 1910 in 1913. Ves čas je izkazoval ambicioznost in delavnost tudi s sodelovanjem na mnogih javnih arhitekturnih in urbanističnih natečajih.

Keller je ustvarjal na Jadranski obali tudi po 1. svetovni vojni, vse do leta 1936. Njegova realizirana dela v tem obdobju so bila:

- sklop stavb ob južnem zidu Dioklecijanove palače v Dubrovniku (prejel 1. mesto na natečaju, 1922–1927);
- regulacijski načrt Splita (mednarodni urbanistični natečaj – odkup, 1923–1924);
- Vila Šeherezada, otok Hvar, 1928–1936;
- pomol sv. Petra v Splitu, 1929.

Razpad skupne države je v kasnejših letih Kellerjevega ustvarjanja vsekakor pustil posledice, saj mnogo njegovih del ni bilo realiziranih.

Ob predstavitvi nekaterih najpomembnejših del arhitektka Kellerja v Kvarnerju lahko zaključimo, da je delo Alfreda Kellerja pred 1. svetovno vojno imelo izjemen vpliv na razvoj turizma v tem delu jadranske obale. V delih je ohranil identiteto in lokalne značilnosti, s svojim modernističnim pristopom pa je razvijal kreativno miselno prakso do stopnje, do katere je bila ta še spoštljiva do danega in obstoječega v prostoru.

KELLERJEVO DELO V LJUBLJANI

Kellerjeva dela najdemo tudi v Ljubljani, kjer se je ustavil med delom, razpetim med Dunajem in Dalmacijo. V Ljubljani se je izkazal predvsem kot odličen oblikovalec mostov in brežin reke Ljubljanice.

Proti koncu 18. stoletja so v Ljubljani pričeli regulirati reko Ljubljanico, sprva z izkopom Gruberjevega kanala. Reko so želeli oddaljiti od hiš in njeno strugo poglobiti ter ji urediti bregove. Mostovi so postajali višji in povezava med reko in mestom se je prekinila.

Alfred Keller je prišel v Ljubljano leta 1913 na željo Ljubljančanov, ko je na Dunaju uredil strugo Dunajske reke skozi mesto. Sprva so mu zaupali delo regulacije Ljubljanice in

ureditve pustih železobetonskih brežin, ki jih je skušal oplešati s stopnišči, zamiki in koriti za zelenje ter s hodniki v nivoju med ulico in reko. Zaradi izbruha 1. svetovne vojne so se dela upočasnila in se leta 1915 povsem ustavila.¹⁶

Kellerjeva dela je po vojni nadaljeval in nadgradil Jože Plečnik, ki je za uresničitev svojih idej uporabljal Kellerjeve podloge – ozalidne kopije.¹⁷ Sled njegovih del je ohranjena tudi na nekaterih pomembnih mostovih, ki premoščajo reko Ljubljanico.

Fotografija anonimnega fotografa iz leta 1914 iz serije Regulacija Ljublanice, ki jo hrani Narodni muzej Slovenije. Dela v izpraznjeni strugi so vzbujala veliko zanimanja meščanov.¹⁸

Regulacija Ljublanice leta 1915. Fotografijo hrani Mestni muzej Ljubljana.¹⁹

¹⁶ Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://mgml.si/sl/plecnikova-hisa/razstave/51/plecnik-in-reka-ureditev-nabrezij-in-mostov-v-ljubljani/>

¹⁷ Pogovor s kustosinjo za arhitekturo in oblikovanje v Mestnem muzeju Ljubljana, Plečnikova hiša.

¹⁸ Vir fotografije pridobljen 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://manager.finance.si/8972208/Struga-Ljublanice-v-srediscu-mesta-je-bilavec-kot-30-let-prazna?cctest&>

¹⁹ Vir fotografije pridobljen 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/arheologija-reke-ljublanice.html>

RIBJA BRV

Ribja brv leži med Hribarjevim nabrežjem v podaljšku Gerberjevega stopnišča na levem bregu in Ribjim trgom na desnem bregu reke. Prvotna ideja za brv na tem mestu, kjer jo poznamo danes, je stara skoraj sto let pred njeno postavitvijo.

V skladu z regulacijskim načrtom za mesto Ljubljana je leta 1895 brv na tem mestu predvidel že arhitekt in urbanist Maks Fabiani. Leta 1913 je arhitekt Alfred Keller v okviru ureditve obrežja Ljubljanice na tem mestu predvidel do reke stopnice. Njegovo delo je prekinila 1. svetovna vojna. Leta 1934 je obe zamisli povzel Jože Plečnik, saj je pri preureditvi Kongresnega trga oblikoval stopnišče k pristanu Makalonca.²⁰

ŠEMPETRSKI MOST

Precejšen gradbeni izziv zaradi premostitve 25,5 metra in skupne dolžine mostu 47,5 metra je inženirjem predstavljal Šempetrski most, ki je bil sprva lesena brv.

*Šempetrski most*²¹

²⁰ Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.rtvsllo.si/kultura/novice/ribja-brv-v-novi-preobleki/347367>

²¹ Vir fotografije pridobljen 20. 9. 2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0empetrski_most

Načrte zanj je oblikoval inženir Richard Wuczkowsky v sodelovanju s Alfredom Kellerjem. Keller je most arhitektonsko prilagodil bregovom Ljubljani. 1. svetovna vojna je delo prekinila, tako da je bil nov betonski most dokončan šele leta 1918.²²

ŠENTJAKOBSKI MOST

Šentjakovski most nad reko Ljubljanico stoji med Šentjakovsko cerkvijo in promenado Zoisove ceste. Prvotni leseni most je bil na tem mestu postavljen leta 1824.²³ Most je bil oblikovno precej neambiciozen, sestavljen iz paličaste konstrukcije. Zaradi vse večje obremenitve s tovrnim prometom je bila sprejeta odločitev, da most zamenjajo z železobetonskim. Precejšnjo oviro pri snovanju novega mostu so predstavljala zelo slaba nosilna tla, zahteve v stroki po potrebi leta 1895 po povečani potresni varnosti in pogoj plovnost na Ljubljani.

Tehnično inovativno rešitev za most so zaupali Alojzu Kralju, ki je prvič na Slovenskem uporabil konzolni način gradnje, med obrežni konzoli pa postavil 12 metrov dolg gredni nosilec in ga členkasto vpel v konzoli – tako imenovana okvirna Gerberjeva konstrukcija.²⁴

Alfred Keller je mostu dodal »prisotnost« in oblikovne dodatke, ki so bili precej bogatejši kot v primeru Šempetrskega mostu. Kellerjevo oblikovanje povzema masivno neobidermajersko arhitekturno govorico Dunaja ob koncu secesijskega obdobja.

Gradnjo mostu je preprečevala vojna. Ob pomanjkanju delavcev in gradbenega materiala so gradnjo mostu s težkimi

²² Damjan Prelovšek, Ljubljanski mostovi v drugi polovici 19. in v začetku 20. Stoletja. Kronika časopis za slovensko krajevno zgodovino 23, Ljubljana 1975, str. 34.

²³ Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0entjakovski_most

²⁴ Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0entjakovski_most

napori dokončali 4. oktobra 1915, brez posebne slovesnosti. Pri tem je bilo izvzeto tudi Kellerjevo oblikovanje, kajti na polkrožnih izbočenih delih mostu so bili predvideni še štirje bronasti reliefi, s katerimi je Keller želel poživiti nevpadljivo celoto.²⁵

Šentjakobski
most²⁶

KELLERJEVO DELO NA DVORCU GUTENBUHEL IN NJEGOVI OKOLICI

Kot je zapisano v uvodu, je najdba in nova arhivska pridobitev Kellerjevega načrta pomemben prispevek za razumevanje ureditve prenove lastnikov dvorca, ki jo je izvedla družina Woschnagg. Marianne in Franz Woschnagg sta dvorec pričela urejati takoj po nakupu. Iz tega lahko sklepamo, da so bili tudi načrti in risbe notranjih ureditev izdelani v tem času.

Podpis avtorja smemo primerjati z že znano risbo notranje ureditve prostorov, ki je objavljena v knjigi »Vošnjaki, industrialci iz Šoštanja«, na kateri je zapisana letnica 1915.²⁷ Zmotno je mnenje, da gre za prenovo prostora v dvorcu

²⁵ Damjan Prelovšek, Ljubljanski mostovi v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja. Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino 23, Ljubljana 1975, str. 35.

²⁶ Vir fotografije pridobljen s spletne strani: [https://sl.m.wikipedia.org/wiki/Slika:Ljubljana_\(20032275545\).jpg](https://sl.m.wikipedia.org/wiki/Slika:Ljubljana_(20032275545).jpg)

²⁷ Aplinc, Miran: Vošnjaki industrialci iz Šoštanja, Šoštanj 2005, str. 114–115.

Gutenbuchel, saj razmerja prostora in tlorisna razporeditev ne ustrezata prostoru dvorca. Morda lahko sklepamo, tudi po opisu »Geburtshaus in Šoštanj«, ²⁸ da se je ta prostor nahajal v katerem od prvotnih družinskih stavb družine Woschnagg. Zagotovo pa lahko trdimo, da so spodaj prikazane slike, ki bodo s tem prispevkom javnosti pokazane prvič in so bile do nedavnega last družine Woschnagg, delo in prispevek Alfreda Kellerja na dvorcu Gutenbuchel. Prikazani prostori so še danes ohranili razmerja in obliko, kot so predstavljeni v nadaljevanju. Ureditve opreme prostorov so delo Alfreda Kellerja, kar potrjuje tudi njegov podpis.

VHOD V DVOREC – VERANDA

Idejna Kellerjeva risba prostora prikazuje element verande, ki predstavlja predprostor vhoda v двореc. Značilnost Kellerjevega kreativnega ustvarjanja je, da je vedno namenil veliko pozornosti legi in karakteristikam prostora. Z verando je zaščitil vhod pred mrzlimi severnimi vetrovi, hkrati pa je

Vhodna veranda v двореc. Zasebna last; gvaš, 60 cm x 60 cm.

z njo ustvaril posebno hladno in prijetno klimo v poletnem času. Pri oblikovanju verande je uporabil zanj značilne polkrožne odprtine – lože. Ob ložah je umestil klopi za sedenje in počitek. Spodnji del zidu in lož je opremil z glazirano keramiko turkizne

²⁸ Aplinc, Miran: Vošnjaki industrialci iz Šoštanja, Šoštanj 2005, str. 113.

barve, ki spominja na ročno izdelano maroško oblikovanje keramike. Zanimiv je podatek, da se prav takšne vrste keramika pojavi v posebnem prostoru vile Široko, vendar v temno zeleni barvi. Vsi elementi na prikazani sliki opreme so še danes v celoti ohranjeni *in situ*, razen vrtnega pohištva.

LOVSKA SOBA

Tudi lovska soba je ohranila vse svoje značilnosti razen pohištva. V njej je zanimiv glavni stropni tram, ki je viden tudi na sliki, na njem pa je označena letnica 1926 in inicialne črke imena lastnikov. Ta oznaka nam ponovno potrdi letnico prenove dvorca. Letnica 1926 se pojavi tudi na omari v salonski sobi pritličja. Napis na omari ima prav tako inicialne črke »FW«, Franz Woschnagg.

Na stenah lovske sobe so vidne stenske obloge, ki so bile na dveh straneh opremljene z bogatimi tapiserijami lovskih motivov, drugo stran, ki povezuje hodnik in stopnišče, pa je Keller zasnoval s leseno kasetno oblogo – lamberijo. Takšna obloga se ponovi tudi v glavnem salonu, ki se nahaja v pritličju.

Keller je imel pri svojem delu ob prenovi dvorca izjemno čut in spoštovanje do že obstoječih elementov arhitekture. Vsekakor je z izjemno skrbnostjo ohranil najstarejši okenski vitraj, ki se nahaja v lovski sobi, novega pa si je zamislil v okenski odprtini na zgornjem stopnišču.

*Opremljena
lovska soba s
kaminom; zasebna
last; gvaš,
80 cm x 60 cm.*

SALON ZA SPREJEM GOSTOV

V prvem prostoru ob vstopu v двореc je imela družina Woschnagg prostor, ki je bil namenjen sprejemu gostov. Prostor je še danes v točno takšni podobi, vendar brez pohištva. Ohranila se je tudi stropna štukatura, ki je vidna na sliki. Znano je, da so Woschnaggi ob prenovi zamenjali tudi pohodne površine. Mojstrsko obdelan in izjemno dragocen intarzijski parket poteka po vseh dnevnih prostorih pritličja dvorca. Parket je bil zamenjan ob prenovi dvorca, torej okoli leta 1926.²⁹ Upodobitev tega parketa je vidna tudi na Kellerjevi študiji prostora. V salonski sobi ni smel manjkati klavir, mogočen lestenec in ostalo izvrstno stilno pohištvo. Celotna oprema dvorca je izražala moč, vrednote in veličino lastnika. Bogate tapiserije v lovski sobi, porcelan, srebrnina, umetnine in vsa dragocena pohištvena oprema, ki ni bila vgrajena v zid, je bila po 2. svetovni vojni zaplenjena in odpeljana iz dvorca.

*Opremljena
salonska soba za
sprejem gostov;
zasebna last;
gvaš,
80 cm x 60 cm.*

Ob skromnem arhivskem gradivu in redkih fotografijah lahko ugotovimo, da je Keller s svojim delom posegel tudi v zunanjo podobo dvorca. Starejše fotografije pred lastniki Woschnaggi pričajo, da je bil glavni vhod umeščen na sredini fasade objekta, osno ujemajoč se s stopniščem. Keller pa ga je ob prenovi prestavil skrajno desno, pod stolp. Stolpu je zamenjal piramidasto kupolo, ki dobi čebulasto obliko.

²⁹ Pogovor z nekdanjimi lastniki, družino Woschnagg.

Fasado, ki je bila nekdanj bolj razkošno oblikovana in poudarjena z rustikalnimi elementi, je poenostavil in ji z majhnimi detajli dodal pridih modernizma. V osrednjem delu je poudaril fasadni izzidek, na severni strani dvorca pa uredil balkonsko ložo. Arhitekturna prenova je posegla tudi v strešni trikotni zatrep, ki postane volumensko večji in bolj reprezentativen. Na oknih se pojavijo kovinske zaščitne mreže z oblikovano inicialno črko »W« – Woschnagg, ki ponovno izražajo pomembnost lastnika.

Zagotovo lahko potrdimo, da so stebrni zaključki s krogli na balkonih in ograjah v parku prav tako Kellerjevo delo, saj jih prepoznamo tudi v njegovem delu na stanovanjskem kompleksu Jean-Jaurès-Hof na Dunaju. Objekt je nastal v letih 1925 in 1926 v sodelovanju s Kellerjevim sodelavcem Walterjem Broßmannom.³⁰ Torej istočasno, kot je potekala prenova dvorca Gutenbuchel.

Jean-Jaurès-Hof na Dunaju. Značilni stebrni zaključki, ki se istočasno pojavijo tudi pri prenovi dvorca Gutenbuchel. Spregledati ne smemo niti barve fasadnega ometa, ki zelo spominja na barvo fasade dvorca.

³⁰ Walterja Broßmanna je Keller leta 1926 zaradi povečanega števila naročil povabil v svoj arhitekturni biro na Dunaju. Broßmann je s tem postal enakovredni partner Kellerja v letih med 1926 in 1932.

Prenova dvorca je bila velik poseg v takrat obstoječo arhitekturo. Zagotovo so jo izvajali leta 1926. Predvidevamo lahko, da je arhitekt Keller zasnoval in opremil večino prostorov dvorca. Glavne prostore (sprejemni salon za goste, jedilnico, velik salon, spalnico gospodarja) je tlorisno organiziral v smeri pogleda proti parku, na sprednjo stran stavbe.

Poseg prenove je v nekaterih delih obsegal tudi park dvorca. Tu je pričel prenovo dveh stebrov ob glavnem vhodu na posest dvorca in prenovo nadaljeval na spodnji parterni terasi parka. Na osnovi arhivskih fotografij sklepamo, da je bil s posegi zelo spoštljiv do obstoječega v tem prostoru in je dodajal le detajle, ki pa so njegov podpis. Tako se v spodnjem delu znova pojavijo značilni in že zgoraj omenjeni stebri zaključki s krogli. Zaradi značilnih likovnih oblik s pridihom modernizma lahko sklepamo, da je Keller zasnoval tudi spodnji objekt, ki je pripadal dvorcu in je bil postavljen v času lastnikov Woschnaggov. To je bila elektrarna na vodni pogon, ki je dvorec napajala z elektriko. Žal so jo sedanji lastniki leta 2015 v celoti porušili in s tem izbrisali pomemben del tehnične dediščine dvorca in Šoštanja.

Pogled na vhod in del sprednje fasade dvorca Gutenbuchel. (Avtor fotografije: Aljoša Videtič, 2004).

Zaključek

Dunajski arhitekt Alfred Keller je bil mednarodno spoštovani in večkrat nagrajeni strokovnjak:

- leta 1928 je prejel zlato medaljo za zasluge Republike Avstrije;
- leta 1929 Grad Prix in zlato medaljo v Barceloni;
- leta 1930 je od španskega kralja prejel Poveljniški križec španskega reda za zasluge.

Leta 1930 je postal redni profesor na Tehniški univerzi za načrtovanje, gradnjo in promet na Dunaju. Od leta 1935 do 1936 je bil dekan dunajske Fakultete za arhitekturo.³¹

Njegovo zadnje bivanje na Hrvaškem je zabeleženo leta 1941. Umrli je 8. marca 1945, star 70 let. Pokopan je na pokopališču v Kremsu.

Prisotnost arhitekta Alfreda Kellerja in njegova pomembnost v slovenskem prostoru je precej neopazna. Vendar lahko z zapisano raziskavo potrdimo, da kot arhitekt izjemno izstopa po svoji odprtosti do novih idej, kar se kaže v tem, da je v projektih modernističen in interpretativen, čeprav se je izobrazil v tradicionalnem historicizmu.

Zgodba Alfreda Kellerja, arhitekta, ki je ustvarjal tudi v Šoštanju, nam lahko služi za odličen primer, ki si ga moramo vzeti za zgled v smislu, da je arhitekturna dediščina tesno povezana s turizmom, gospodarskim razvojem, najbolj pa s ponosom in identiteto lokalnega okolja. Tudi in predvsem Šoštanja.

³¹ Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: [https://sl.wikipedia.org/wiki/Alfred_Keller_\(arhitekt\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Alfred_Keller_(arhitekt))

Literatura

- Aplinc, Miran: Vošnjaki industrialci iz Šoštanja, Zavod za kulturo Šoštanj, Šoštanj 2005.
- Kranjčević, Jasenka: "Arhitektonski opus Alfreda Kellera na Kvarneru," Prostor, Znanstveni časopis za arhitekturo i urbanizam, Sveučilište u Zagrebu, arhitektonski fakultet, Zagreb 2013.
- Prelovšek, Damjan, Ljubljanski mostovi v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja. Kronika časopis za slovensko krajevno zgodovino 23, Ljubljana 1975.

Elektronski viri

- [https://de.wikipedia.org/wiki/Alfred_Keller_\(Architekt\)#Leben](https://de.wikipedia.org/wiki/Alfred_Keller_(Architekt)#Leben) (20. 9. 2021)
- <https://www.archinform.net/arch/13545.htm> (20. 9. 2021)
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Hagenbund> (20. 9. 2021)
- <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Hagenbund> (20. 9. 2021)
- <https://deu.archinform.net/arch/13545.htm> (20. 9. 2021)
- <https://mgml.si/sl/plecnikova-hisa/razstave/51/plecnik-in-reka-ureditev-nabrezij-in-mostov-v-ljubljani/> (20. 9. 2021)
- <https://manager.finance.si/8972208/Struga-Ljublanice-v-srediscu-mesta-je-bila-vec-kot-30-let-prazna?cctest&> (20. 9. 2021)
- <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/arheologija-reke-ljublanice.html> (20. 9. 2021)
- <https://www.rtvsllo.si/kultura/novice/ribja-brv-v-novi-preobleki/347367> (20. 9. 2021)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0empetrski_most (20. 9. 2021)

- https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0entjakovski_most (20. 9. 2021)
- [https://sl.m.wikipedia.org/wiki/Slika:Ljubljana_\(20032275545\).jpg](https://sl.m.wikipedia.org/wiki/Slika:Ljubljana_(20032275545).jpg) (20.9. 2021)
- [https://sl.wikipedia.org/wiki/Alfred_Keller_\(arhitekt\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Alfred_Keller_(arhitekt)) (20. 9. 2021)

Ustni viri:

- Dr. Gregor Woschnagg, 2019
- Ana Porok, kustosinja za arhitekturo in oblikovanje, Plečnikova hiša (1. 9. 2021)